

משום ש"חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו"⁽³³⁾, והאי באמת — בכולה בעי דלכפריה! והאי דלא כפר ליה, משום דאין אדם מעיז פניו הוא!

אך רבנן פליגי עליו אפילו כשהתובע גדול הוא, משום שסברו שנחשב כמשיב אבידה, כיון שתבעו מכח אביו, ובדברי רבה קמפלגי⁽³¹⁾.

דאמר רבה: מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע, ולא החשבנוהו כמשיב אבידה, ופטרנוהו משום שלא כפר בכולו⁽³²⁾?

ובאמת מכח חזקה זו — בכולה בעי דלורי יח-ב ליה! כיון שאינו מעיז פניו לכפור, והאי דלא אורי ליה, כי היכי דלישתמיט ליה [להפטר

חזקה שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו. משום שא"כ במקום שמעיז פניו, כגון בבנו, יהיה חייב שבועה אף בכופר הכל. והקשו התוספות, אכתי מנלן שכופר הכל פטור משבועה? ומדוע לא נחייבו שבועה משום שחזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו?

ותירצו — שגזירת הכתוב לפוטרו משבועה, שנאמר "אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם", ודרשינן, רק היכא שתובעו ומודה ואומר "כי הוא זה", מתחייב שבועה, אבל כופר הכל פטור מן השבועה.

עוד תירצו — שדווקא מודה במקצת יכול לחייבו שבועה על ידי גלגול, כיון שמתחייב במקצת טענתו מגלגל עליו שבועה אף על השאר. אך כופר הכל שנפטר ממנו לגמרי אינו יכול לחייבו שבועה.

33. במסכת בבא קמא, פירש רש"י — שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו מפני שעשה לו טובה.

והקשו עליו התוספות — שא"כ בפקדון שלא עשה לו טובה מעיז פניו, ואם כן יהיה פטור משבועת מודה במקצת במיגו שהיה כופר הכל?

ולכן פרשו התוספות, שאין אדם מעיז פניו לשקר בפני חברו היכן שמכיר בשקר. אמנם אפשר ליישב את דעת רש"י ע"פ מה שכתב הטור בשם רש"י שכופר הכל בפקדון

— כשטוענו קטן בברי על ידי עצמו שלא פרע לאביו, וסבר רבי אליעזר שבכהאי גוונא לא אמרינן מיגו, כיון שאינו מעיז פניו. ועל זה הקשתה הגמרא, הרי מכל מקום אין נשבעים על טענת קטן.

31. כך באור הגמרא לדעת רש"י. אך התוספות חלקו עליו, וסברו שלעולם אין נשבעים על טענת קטן, אפילו היכא שהנותן אדם גדול הוא. וכך הוא באור הגמרא: לעולם איירי בטוענו גדול, ואמר רבי אליעזר, פעמים שאדם נשבע על מה שלדברי רבנן נחשב כטענת עצמו, אמנם לשיטתי נחשב הדבר כטענת אחרים כיון שבבנו נמי אינו מעיז פניו, אך לדעת רבנן כיון שמעיז פניו נחשב כטענת עצמו ואינו נשבע.

32. כך פירש רש"י במסכת בבא מציעא. וכשיטתו, שמשום מיגו לא שייך לפוטרו, משום שמיגו לאפטורי משבועה לא אמרינן.

אך התוספות חלקו עליו וסברו דאמרינן מיגו לאפטורי משבועה, וקושיית הגמרא הייתה — מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע ולא פטרנוהו במיגו שהיה כופר הכל? ומתרצינן שאין זה מיגו, כיון שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו.

אך אין לפרש, שקושיית הגמרא, מדוע דוקא מודה במקצת חייב שבועה, ולא כופר הכל, ותרצה הגמרא, שכופר הכל נאמן כיון שיש לו

מתניתין

העדים שבאו לקיים את כתב ידם בבית דין, ואמרו — אכן כתב ידינו הוא זה, אבל חתמנו שקר משום שאנוסים היינו, או קטנים היינו, או פסולי עדות⁽³⁵⁾ היינו, הרי אלו נאמנים לפסול את השטר. כיון שאין השטר מתקיים אלא על פיהם, הרי הפה שאסר וקיים את השטר, הוא הפה שהתיר, ואמר קטנים היינו⁽³⁶⁾ וכו'.

ואם יש עדים שהוא כתב ידם, או שהיה

ממנו כעת, כיון שלא היו לו כסף מזומן לפורעו, וסבר עד דהוה לי זוזי ופרענא ליה.

ולכן רחמנא אמר: רמי [נטיל] שבועה עליה, כי היכי דלודי ליה בכוליה⁽³⁴⁾.

ובזה נחלקו: רבי אליעזר בן יעקב סבר — לא שנא בו [היינו במלוה עצמן] ולא שנא בבנו אינו מעיז, והלכך לאו משיב אבירה הוי, ומחוייב שבועת מודה במקצת.

ורבנן סברי: בו הוא דאינו מעיז, אבל בכנו מעיז לכפור הכל, ומדלא העיז, משיב אבירה הוי, ולכן פטרוהו מן השבועה.

35. רש"י פירש — כגון קרובים או משחקים בקוביא. והקשו עליו הראשונים: היאך נאמנים לומר "משחקים בקוביא היינו", והלא אין אדם משים עצמו רשע?

ותירץ הפני יהושע — שדעת רש"י כדעת הראשונים במסכת סנהדרין — שהטעם שפסול משחק בקוביא לעדות הוא מפני שאינו עוסק ביישובו של עולם, ולכן אינו מדקדק כל כך בעדותו ויבא לשקר, אך אין בזה מעשה רשעות אפילו מדרבנן, רק פסול לעדות, ולכן נאמנים לומר "משחקים בקוביא היינו".

36. והקשו התוספות: היאך נאמנים לומר אנוסים היינו, והלא מיגו במקום עדים הוא, כיון שבכל מקום שמגיע שטר בפנינו, אמרינן בגמרא — אנן סהדי שנכתב בכשרות, ואם כן כאן שאומרים "אנוסים היינו", היאך נאמנים נגד ה"אנן סהדי" שכשרים היו?

ותירצו התוספות — שכיון שהצריכו חכמים קיום לשטר, אם כן כאשר אומרים תוך כדי דיבור — אנוסים היינו, לא חשיב קיום.

ובאר ה"בית יעקב" — שכוונת התוספות לומר, שכאן לא שייך לומר "מיגו במקום אנן סהדי", משום שכל עוד שלא התקיים השטר אין

חייב שבועה ורק בהלוואה פטור, ואם כן מודה במקצת בפיקדון, אע"פ שמעיז פניו לכפור הכל כנ"ל, מכל מקום חייב שבועה, כיון שלא שייך לפוטרו משום מיגו שהיה כופר הכל, כיון שגם כופר הכל חייב ככהאי גוונא.

34. רש"י במסכת בבא מציעא פירש — שהוקשה לגמרא, היאך נשביענו והלא מיגו דחשיד אממונא — לגזול מחצה מהממון, חשיד נמי אשבועתא — להשבע לשקר?

ועל זה תירצה הגמרא — שאינו חשוד אממונא, כיון שאינו רוצה לגזול אלא להשתמט מפרעון כעת, ורמי רחמנא שבועה עליו כדי שיודה.

אך התוספות כתבו, דמיגו דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא, משום ששבועה חמירא אצל האנשים ולא ישבעו לשקר.

והכא הוקשה לגמרא — כיון שיש חזקה שאין אדם מעיז פניו בעל חובו, נאמין שפרע מחצה, משום שאילו היה שקרן לא היה מעיז פניו לכפור מחצה?

וע"ז תירצה הגמרא — שמעיז לכפור מחצה כיון שרוצה להשתמט מפרעון החוב כעת.

כתב ידם יוצא ממקום אחר, ואם כן התקיים השטר שלא על פיהם — אינן נאמנין⁽³⁷⁾:

אבל אם אמרו — "אנוסים היינו מחמת נפשות" — הרי אלו נאמנין לפסול את השטר⁽³⁸⁾.

גמרא

אמר רמי בר חמא, לא שנו שאינם נאמנים היכא שכתב ידם יוצא ממקום אחר — אלא כשאמרו — "אנוסים היינו מחמת ממון", שאז אינם נאמנים לפסול את עצמם, משום שמעשה רשע הוא לחתום שקר מחמת ממון, ואין אדם משים עצמו רשע. [וברישא נאמנים, משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר].

אמר ליה רבא לרמי בר חמא: כל כמיניה לחזור מעדותם ולפסול את השטר?!

והלא קיימא לן ש"כיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד"⁽³⁹⁾?

וכי תימא, הני מילי שאינו חוזר ומגיד, רק היכא שהעיד בפנינו על פה, אבל בשטר לא, כיון שאין כאן הגדה, והא אמר ריש לקיש:

כאן אנן סהדי כלל, ולכן נאמנים לומר "אנוסים היינו" במיגו שהיו אומרים אין זה כתב ידינו כלל. אך לעולם נאמנותם משום מיגו, וכן כתב התוספות להדיא בדיבור המתחיל הבא, שברישא נאמנים משום מיגו.

ברם יש מהאחרונים שפרשו את התוספות באופנים אחרים, ואין כאן מקום להאריך.

37. והקשו התוספות: מדוע אינם נאמנים במיגו שהיו אומרים "פרוע הוא"?

ותירצו — כיון שהשטר מקויים חשיב מיגו במקום עדים, דאנן סהדי שלא פרעו, דא"כ "שטרך בידי מאי בעי?", ולכן לא מהני המיגו. עוד תירצו — שאינם נאמנים לומר פרוע משום שחוזרים ומגידיים הם.

עוד תירצו — שאינם נאמנים במיגו, משום שמיגו בשני עדים לא אמרינן, משום שחוששים שמא כל אחד מהם חשש לשקר שמא חבירו יאמר את האמת, ומה שברישא אמרינן מיגו, כיון שהי מיגו דאי בעי שתקי, ומיגו כזה אמרינן אף בשני עדים, כיון שסגי בשתיקת אחד מהם כדי שלא יתקיים השטר.

38. והקשו התוספות, אם כן אף אם יטענו אנוסים היינו מחמת ממון, נאמנים במיגו שהיו אומרים אנוסים היינו מחמת נפשות?

ותירצו — שאונס מחמת נפשות לא שכיח, ולכן לא אמרינן ככהאי גוונא מיגו.

אי נמי אפשר לתרץ — שלא אמרינן מיגו בשני עדים, כנ"ל בהערה הקודמת.

והקשה המהר"ם שיף — היאך הקשו התוספות שנאמינם במיגו, והלא מיגו במקום עדים הוא, כיון שהשטר מקויים ממקום אחר?

ותירץ המהר"ם שיף, (ע"פ דברי הבית יעקב) שסברת התוספות הייתה לפי ההוה אמינא בגמרא הכא, שחוזרים ומגידיים, ואם כן לכל הפחות תהיה עדותם כתרי ותרי, ולא נוציא על פי שטר זה.

39. ויש להקשות, אם כן ברישא דמתניתין אמאי נאמנים לומר "אנוסים היינו", והלא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד?

וכתב רש"י — שברישא כיון שכל העדות נסמכת על פיהם, חשיבא כולה כחדא הגדה, כיון שבאותו דיבור שאמרו "כתב ידינו הוא זה", חזרו ואמרו "אנוסים היינו".

והחכמים אומרים: נאמנים לפוסלו, משום "הפה שאסר הוא הפה שהתיר".

והוינן בה: בשלמא לרבנן נאמנים לפוסלו, כי טעמייהו — ש"הפה שאסר הוא הפה שהתיר", אלא לרבי מאיר מאי טעמא אינם נאמנים?

בשלמא כשטוענים "אמנם ראינו את המקח או ההלוואה, אבל פסולי עדות היינו, ואין השטר כשר, אלא הוי כמלוה על פה." אינם נאמנים — משום שמלוה גופיה, מעיקרא מידק דייק ומחתם, כיון ש"לא שדי איניש זוזי בכדי", ואם כן אנן סהדי שכשרים היו.

וכן כשטוענים "קטנים היינו", אינם נאמנים נמי, כדרבי שמעון בן לקיש, דאמר ריש לקיש: חזקה אין העדים הותמין על השטר יט-א אלא אם כן נעשה בגדול⁽⁴¹⁾.

אלא כשאמרו "אנוסין היינו" מאי טעמא

עדים החתומים על השטר — נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין?

אלא, כי אתמר דברי רמי בר חמא, ארישא אתמר: דשנינן ברישא — העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה, אבל קטנים היינו וכו', הרי אלו נאמנים.

ועל זה אמר רמי בר חמא: לא שנו שנאמנים מחמת "הפה שאסר", אלא כשאמרו — "אנוסין היינו מחמת נפשות", שאינם משוים את עצמם כרשעים, אבל אם אמרו — "אנוסין היינו מחמת ממונן", אין נאמנים?

מאי טעמא? משום ש"אין אדם משים עצמו רשע"⁽⁴⁰⁾ — משום שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות. רש"י.

תנו רבנן: העדים שאמרו — "כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו וכו'" — אין נאמנים לפוסלו. דברי רבי מאיר.

לפסול את השטר.

ב. שבסוגיין אי אפשר לומר מעצמינו שהיה אנוס מחמת נפשות, מכיון שדבר זה לא שכיח.

ג. שבסוגיין כשאומר "אנוס הייתי" על כרחו חייב הוא לפרש מחמת מה היה אנוס, ואם אמר מחמת ממונן, אי אפשר לומר כעת שהיה אנוס מחמת נפשות, כיון שהכל דיבור אחד.

משא"כ לגבי פלוני רבעני, שאפשר לשמוע רק את הדיבור — "פלוני רבעני", ואין צריך לומר את מי רבע.

41. ומבואר שאין אומרים מיגו במקום חזקה. והקשו התוספות, והלא דין זה הוא "בעיא דלא איפשיטא" במסכת בבא בתרא, לגבי "חזקה אין אדם פורע תוך זמנו", ומדוע כאן נקטה הגמרא בפשיטות שאין אומרים מיגו בכהאי גוונא?

ומשמע מדברי רש"י שמצד מיגו לחודיה לא סגי כנגד דין "חוזר ומגיד", כיון שדין חוזר ומגיד אינו חיסרון בנאמנות, אלא גזירת הכתוב שאי אפשר לשמוע הגדה נוספת אחרי שכבר הגיד.

40. והקשו התוספות: מדוע לא אמרינן הכא "פלגינן דיבורא", ונאמין למה שאמרו אנוסים היינו, ונאמר שהיו אנוסים מחמת נפשות ולא מחמת ממונן? והרי דעת רבא בסנהדרין לגבי "פלוני רבעני לרצוני", שאומרים פלגינן דיבורא ונאמן לומר "פלוני רבעני", ואינו נאמן לומר שרבענו?

ותירצו התוספות: שכאן לא שייך לומר פלגינן דיבורא מכמה סיבות: א. מכיון שקיום שטרות מדרבנן, אין אומרים פלגינן דיבורא כדי